

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЇ РІЗНИХ ВИДІВ КАПІТАЛУ ЯК ОСНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

©2024 ТАРАСЮК Г. А.

УДК 338.24:658.15:004.9
JEL: D04; D24; M11

Тарасюк Г. А. Теоретичні засади інтеграції різних видів капіталу як основа конкурентоспроможності підприємств в умовах цифрової економіки

Стаття присвячена дослідженню ролі капіталу підприємства в умовах сучасної української економіки, яка характеризується складними викликами, включно з економічною кризою, війною та стрімким розвитком цифрових технологій. Капітал підприємства, на думку автора, виходить за межі традиційного фінансового розуміння та містить інтелектуальні, людські, соціальні ресурси та цифрові активи. Таке комплексне розуміння капіталу дозволяє підприємствам адаптуватися до динамічних змін ринку, інвестувати в інновації та забезпечувати довгострокову конкурентоспроможність. У статті проведено аналіз, як цифрова економіка трансформує структуру та функції капіталу, додаючи такі елементи, як дані, програмне забезпечення та цифрові платформи, які стають невід'ємною частиною успішної діяльності підприємств. Важливим аспектом є також управління людським капіталом, включно з інвестуванням у розвиток навичок і компетенцій працівників для адаптації до цифрових технологій. Окремо розглянуто вплив інноваційних рішень, таких як штучний інтелект, великі дані та Інтернет речей, що сприяють оптимізації операційних процесів та підвищенню ефективності підприємства. В умовах сучасної економіки України, що перебуває у процесі трансформації, адаптація до цифрових реалій стає ключовим фактором для виживання та розвитку підприємств. У статті підкреслено важливість комплексного підходу до управління капіталом, який дозволяє створювати нові можливості для зростання, оптимізувати витрати та зміцнювати позиції на ринку, досягаючи синергетичного ефекту від інтеграції різних видів капіталу.

Ключові слова: капітал підприємства, цифрова економіка, конкурентоспроможність, інтелектуальний капітал, людський капітал, соціальний капітал, цифрові активи, інновації, адаптація, управління капіталом.

Рис.: 2. Табл.: 1. Бібл.: 20.

Тарасюк Григорій Андрійович – аспірант кафедри економіки повітряного транспорту, Державний університет «Київський авіаційний інститут» (просп. Любомира Гузара, 1, Київ, 03058, Україна)

E-mail: Greg88t@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-1103-3103>

UDC 338.24:658.15:004.9
JEL: D04; D24; M11

Tarasjuk H. A. The Theoretical Foundations of Integration of Different Types of Capital as the Basis of Competitiveness of Enterprises in the Digital Economy

This article is dedicated to exploring the role of enterprise capital in the context of the modern Ukrainian economy, which faces complex challenges, including economic crisis, war, and the rapid development of digital technologies. According to the authors, enterprise capital goes beyond traditional financial understanding, encompassing intellectual, human, social resources, and digital assets. This comprehensive approach to capital enables enterprises to adapt to dynamic market changes, invest in innovation, and ensure long-term competitiveness. The article analyzes how the digital economy transforms the structure and functions of capital by adding elements such as data, software, and digital platforms, which become essential parts of a successful business operation. A critical aspect discussed is also the management of human capital, including investment in the development of employees' skills and competencies to adapt to digital technologies. The study examines the impact of innovative solutions such as Artificial Intelligence, Big Data, and the Internet of Things, which support operational process optimization and increase enterprise efficiency. In the context of the modern Ukrainian economy, which is undergoing transformation, adapting to digital realities becomes a crucial factor for the survival and growth of enterprises. The article highlights the importance of a comprehensive approach to capital management, which allows for the creation of new growth opportunities, cost optimization, and market position strengthening, achieving a synergistic effect from the integration of various types of capital.

Keywords: enterprise capital, digital economy, competitiveness, intellectual capital, human capital, social capital, digital assets, innovation, adaptation, capital management.

Fig.: 2. Tabl.: 1. Bibl.: 20.

Tarasjuk Hryhorii A. – Postgraduate Student of the Department of Economics of Air Transport, State University "Kyiv Aviation Institute" (1 Liubomyra Husara Ave., Kyiv, 03058, Ukraine)

E-mail: Greg88t@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-1103-3103>

Ефективне управління капіталом в умовах цифрової економіки передбачає також необхідність інвестування в розвиток людського капіталу, зокрема в навчання та перепідготовку працівників для володіння цифровими інструментами та технологіями. Це дозволить підприємствам підвищити свою конкурентоспроможність на ринку праці, а також забезпечити більш ефективне використання внутрішніх ресурсів для досягнення стратегічних цілей.

Можна стверджувати, що в умовах сучасної економіки України капітал підприємства стає все більш складним і багатограним поняттям. Він включає фінансові, інтелектуальні, людські, соціальні та цифрові активи, що мають бути ефективно інтегровані в бізнес-стратегію для забезпечення довгострокового розвитку й адаптації до швидко змінюваних ринкових умов. Саме така інтеграція дозволить підприємствам не тільки вижити в умовах кризи, але й створювати нові можливості для зростання та розвитку.

Суттєвий внесок у розширення теоретичних засад щодо розвитку підходів до визначення та структуризації капіталу підприємства з позиції вдосконалення діяльності, формування системи моніторингу й обґрунтування стратегічних напрямів для адаптації при змінах у зовнішньому середовищі зробили такі вітчизняні науковці, як: Ареф'єва О. В., Залізнюк В. П., Ареф'єв С. О., Андрієнко М. М., Коваленко Н. В., Мяких І. М., Васюткіна Н. В., Смірнова А. С., Лепейко Т. І., Зось-Кіор М. В., Федірець О. В., Могилевська О. Ю., Павловський С. А., Ціпоренко С. Ю. [6], Пілецька С. Т., Ануфрієва М. О., Прохорова В. В., Мних О. Б., Гузенко І. Ю., Сімкова Т. О., Зозуля І. М., Хаустова В. Є. [1–10] та інші, а також закордонні: Brealey R. A., Myers S. C., Allen F. [13], Piketty T. [17], Romer P. M. [18], Solow R. M. [19] та інші.

Звертає на себе увагу розглянута проблематика формування капіталу підприємств в умовах цифрової економіки при інформатизації інноваційних технологій та цифровізації бізнесу, яка ставилась та опрацьована такими вченими, як: Лепейко Т. І., Зось-Кіор М. В., Федірець О. В. [5], Ареф'єв С., Шевченко І., Савків У., Говсєєв Д., Ціжма Ю. [12], Булеєв І., Брюховецька Н., Коритко Т., Пілецька С., Патлачук В. [14], Кузьор О., Ареф'єв С., Побережна З. [15], Влащенко Т., Гаврильченко О., Липовий Д. [20].

Разом із тим, попри значний теоретико-методичний внесок у вирішення даної проблеми, певна частина проблематики ще недостатньо пророблена в аспекті органічного поєднання інтелектуального капіталу з людським і соціальним капіталами, з цифровими активами підприємства задля посилення конкурентоспроможності в умовах швидко-

го оновлення техніки, технології, компетенцій при впровадженні цифрової економіки.

Своєчасність подальшого дослідження зумовлена необхідністю розробки інтегрованих підходів, які враховують специфіку взаємодії інтелектуального капіталу з людським, соціальним капіталами та цифровими активами підприємства в умовах посилення конкурентного середовища. Такий підхід потребує врахування швидкоплинності технологічних змін, адаптації до динамічних змін компетенцій працівників і вимог цифрової економіки, що зумовлює необхідність створення гнучких стратегій управління. Оптимізація елементів системи економічної безпеки підприємства має базуватися на концептуальному синтезі економіки знань, цифрової, креативної, інтелектуальної та інноваційної економік, що забезпечить можливість формування синергійного ефекту. У цьому контексті важливим завданням є розробка методичних основ для оцінки ризиків та вигод, пов'язаних із впровадженням зазначених економік, а також механізмів прийняття управлінських рішень, що базуються на багатовимірному аналізі та прогнозуванні тенденцій у конкурентному середовищі.

Метою цієї статті є дослідження ролі та структури капіталу підприємства в умовах сучасної цифрової економіки України, яка стикається з численними викликами, такими як економічна криза, військові конфлікти та швидкий розвиток цифрових технологій. Стаття спрямована на розкриття сутності комплексного підходу до капіталу, що включає фінансові, інтелектуальні, людські, соціальні ресурси та цифрові активи. Особлива увага приділяється впливу цифровізації на зміну підходів до управління капіталом і забезпечення конкурентоспроможності підприємств через оптимізацію витрат, підвищення ефективності та створення нових можливостей для розвитку в умовах сучасного ринку.

Капітал підприємства в сучасній українській економіці відіграє вирішальну роль у забезпеченні конкурентоспроможності та стало-го розвитку бізнесу. Сутність капіталу підприємства полягає не лише у фінансових ресурсах, але й у здатності адаптуватися до динамічних умов ринку, інвестувати в інновації та цифрові технології. В українських реаліях ефективно управління капіталом стає критично важливим в умовах економічної кризи, спричиненої війною, санкціями та структурними змінами. Підприємства, що зможуть швидко адаптуватися до нових умов, матимуть більше шансів не лише вижити, а й успішно розвиватися. «Розвиток адаптивних підприємств, орієнтованих на принципи стійкого розвитку, можна представити у вигляді концепції триєдино-

го результату. Говорячи про компоненти стійкого розвитку, важливо розуміти тісний взаємозв'язок та взаємодію соціальних, економічних та екологічних процесів у їх багатовимірній структурі та якості. Не можна відмовлятися від одного аспекту розвитку, щоб досягти максимальної вигоди для іншого» [5, с. 6].

Цифрова економіка значно впливає на традиційні підходи до управління капіталом підприємства, додаючи нові елементи та формуючи нові вимоги до його складу. Сьогодні капітал підприємства включає не тільки фінансові ресурси, але й інтелектуальний капітал (знання, технології, ноу-хау), людський капітал (навички та компетенції співпрацівників), соціальний капітал (мережі, зв'язки, репутація) та цифрові активи (дані, програмне забезпечення, цифрові платформи). Усе це формує комплексну структуру капіталу, що забезпечує його стійкість в умовах сучасних викликів.

Для українських підприємств питання адаптації до цифрових реалій є надзвичайно актуальним. Це пов'язано з необхідністю швидкого реагування на зміни, що спричинені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Умови війни та економічної нестабільності вимагають від підприємств перегляду своїх бізнес-моделей, швидкого впровадження інноваційних рішень і орієнтації на цифрові технології. Така трансформація спрямована на те, щоб підприємства могли ефективно використовувати свої ресурси для створення доданої вартості, оптимізувати витрати та зміцнювати свої позиції на ринку.

Капітал підприємства в економічній теорії традиційно розглядається як сукупність фінансових, матеріальних та інших ресурсів, необхідних для здійснення господарської діяльності та забезпечення стабільного розвитку. Розуміння сутності капіталу значною мірою залежить від підходу, який використовується для його визначення. Існує кілька класичних підходів до розгляду капіталу, кожен з яких акцентує увагу на різних аспектах цього поняття. У *табл. 1* наведено основні підходи до визначення капіталу підприємства, їх сутність, мету, переваги, обмеження, а також представників цих підходів.

Кожен з перелічених підходів має свої переваги та обмеження. *Фінансовий підхід* дозволяє ефективно управляти фінансовими ресурсами та забезпечувати стабільне фінансування діяльності підприємства, але не враховує нематеріальні аспекти, які також мають вирішальне значення для сучасних підприємств.

Втім, у сучасній економіці існує два погляди на співвідношення інтелектуального капіталу та нематеріальних активів. З одного боку, нематеріальні

активи – це частина інтелектуального капіталу, відрізняється в людях як носіях розуму та результатах своєї діяльності, частка з яких закріплена авторськими правами. З іншого боку, інтелектуальний капітал є елементом нематеріальних активів, що не мають фізичного змісту, але володіють здатністю приносити доходи. Наприклад, сюди відносять умовну вартість репутації та ділових зв'язків фірми, патенти, торговельні марки та авторські права. Винятком є інтелектуальні та ділові якості співпрацівників, їх кваліфікація та здатність до праці, оскільки перелічені властивості не можуть бути використані окремо від їх носіїв. Крім того, нематеріальні активи, як і інтелектуальний капітал, не можна виміряти прямими методами, ба більше, вони не завжди відрізняються у фінансових звітах [16].

У межах *підходу матеріальних активів* підкреслюється важливість фізичних активів, однак він обмежується тільки матеріальною складовою, залишаючи поза увагою людські та інтелектуальні ресурси. Підхід виробничих факторів комплексно враховує всі компоненти виробничого процесу та його оновлення, але не завжди чітко визначає вартість нематеріальних активів, що певним чином його звужує, оскільки вони стають джерелом удосконалення організації праці та технологічного забезпечення відповідних процесів.

У даному контексті вчені визначають декілька ключових передумов, які стимулювали б активний розвиток теорії інтелектуального капіталу. По-перше, це поступове виснаження природних ресурсів та зростання вартості матеріальних активів, які стають дедалі дорожчими через значні витрати, пов'язані з їх видобутком і використанням. По-друге, попит на висококваліфікованих фахівців, що спричиняє зростання заробітних плат, стимулює все більше людей отримувати освіту та постійно підвищувати її рівень. Внаслідок цього багато компаній створюють внутрішні системи підвищення кваліфікації, що сприяють постійному зростанню їхнього інтелектуального капіталу. По-третє, збільшення попиту на високотехнологічну продукцію та прагнення інвесторів отримати детальну інформацію про діяльність підприємств для випередження конкурентів у придбанні цінних паперів найперспективніших компаній стають важливими факторами. Нарешті, наявність висококваліфікованих спеціалістів у певній галузі на підприємстві підвищує його конкурентоспроможність і сприяє отриманню додаткового прибутку.

Підхід *виробничих факторів* розглядає капітал як один із ключових елементів виробничого процесу поряд із працею та землею. У цьому контексті капітал включає фінансові, матеріальні та

Підходи до визначення капіталу підприємства

Підхід	Сутність	Основна мета	Переваги	Обмеження	Представники, джерело
Фінансовий підхід	Капітал складається з усіх фінансових ресурсів, що використовуються для фінансування діяльності та інвестицій. Включає власні та позичкові кошти	Визначення обсягу фінансових ресурсів для реалізації стратегічних цілей, інвестування в розвиток, модернізацію, інновації	Ефективне управління фінансовими ресурсами, стабільне фінансування діяльності підприємства.	Не враховує нематеріальні аспекти капіталу	R. A. Brealey, S. C. Myers, F. Allen [13]
Підхід матеріальних активів	Зосереджується на матеріальних активах, таких як будівлі, обладнання, транспортні засоби, запаси сировини тощо	Забезпечення функціонування підприємства через інвестування в матеріальні ресурси та їх оновлення	Підкреслення важливості фізичних активів, інвестування в оновлення та модернізацію	Обмежується лише фізичними компонентами, не враховує нематеріальні активи	R. M. Solow [19]
Підхід виробничих факторів	Розглядає капітал як один із основних елементів виробничого процесу поряд із землею та працею. Включає фінансові, матеріальні та нематеріальні активи	Оптимізація використання всіх ресурсів для створення продукції, генерування додаткової вартості	Комплексний підхід до управління всіма компонентами виробництва	Не завжди дозволяє чітко визначити вартість нематеріальних активів	P. M. Romer [18]
Економічний підхід	Розглядає капітал як накопичений запас цінностей для створення нової вартості, включає всі ресурси, що можуть генерувати дохід у довгостроковій перспективі	Оптимізація структури капіталу для максимізації дохідності та мінімізації ризиків, врахування часу та ризиків	Комплексне бачення капіталу, можливість оцінки довгострокової вартості та потенціалу	Складний для практичного застосування через труднощі в оцінці довгострокових ризиків та доходів	T. Piketty [17]
Цифровізаційний підхід	Використання цифрових технологій та активів для трансформації бізнес-процесів, створення доданої вартості та підвищення ефективності управління	Забезпечення конкурентоспроможності підприємства через інтеграцію цифрових інструментів у всі аспекти діяльності	Підвищення продуктивності та ефективності. Швидкість адаптації до змін ринку. Нові можливості аналізу та прогнозування. Підвищення точності та зменшення ризиків	Значні витрати на впровадження. Потреба у високій цифровій компетенції працівників. Ризики кібербезпеки. Складність інтеграції в застарілі системи	K. M. Schwab (підхід до Четвертої промислової революції); J. A. Schumpeter (основи інноваційної трансформації); J. Z. Lanier (цифрові платформи)

нематеріальні активи, що використовуються для виробництва товарів і послуг.

На нашу думку, інтелектуальний капітал підприємства варто розглядати не лише як сукупність знань і нематеріальних активів, що забезпечують конкурентні переваги, а і як динамічний ресурс,

який компанія активно використовує для створення доданої вартості. Підхід Є. Брукінга, який акцентує увагу на необхідності практичного використання таких активів, як патенти чи торговельні марки, є обґрунтованим: інтелектуальний капітал не може вважатися справжнім активом, якщо він

не інтегрований у реальні бізнес-процеси та не підтримує стратегічні цілі компанії. Таким чином, поняття інтелектуального капіталу включає не лише наявність знань чи технологій, а й їх ефективне застосування, що посилює конкурентні позиції та сприяє довгостроковій цінності підприємства.

Економічний підхід, хоча й забезпечує комплексне бачення капіталу, може бути складним для практичного застосування через труднощі в оцінці довгострокових ризиків та доходів. Таким чином, жоден з підходів не є вичерпним сам по собі. Сучасна економіка вимагає комплексного розгляду капіталу, враховуючи всі його матеріальні та нематеріальні аспекти, а також вплив цифрових технологій та інновацій на процес його формування та використання.

На нашу думку, ототожнення інтелектуального капіталу з інтелектуальним потенціалом є хибним, оскільки інтелектуальний капітал є інструментом для досягнення конкретних цілей, тоді як інтелектуальний потенціал – це сукупність можливостей, що можуть бути використані для реалізації тих чи інших завдань, але без гарантії їх актуалізації в теперішньому або майбутньому періоді. До того ж, існує думка, що «інтелектуальний потенціал підприємства – це економічна категорія, яка постійно розвивається, оскільки суб'єкти господарювання теж змінюються під впливом мікро- та макросередовища, що, своєю чергою, впливає і на зміни у мезосередовищі» [2, с. 160].

В умовах цифровізації важливо переосмислити сутність і місце інтелектуального капіталу в способах створення, накопичення та використання ресурсів підприємства, оскільки цифрова трансформація докорінно це змінює. У цифрову епоху інтелектуальний і нематеріальний капітал, до якого належать знання, досвід, інновації та комунікаційні технології, набуває стратегічного значення, тому ми пропонуємо додати ще одну позицію в класифікаційних підходах до тлумачення інтелектуального капіталу – *цифровізаційний*. Він дозволяє підприємствам формувати конкурентні переваги, швидко реагувати на зміни ринку й адаптуватися до інноваційного середовища. Серед основних компонентів інтелектуального капіталу різні дослідження свідчать про провідну «роль інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій для стійкого розвитку в наданні різноманітних переваг суспільству у вирішенні суспільних проблем і викликів стійкості в таких сферах, як охорона здоров'я, енергетика та транспорт, сприяння досконалості наукової бази (дослідницькі інфраструктури), сприяння лідерству в традицій-

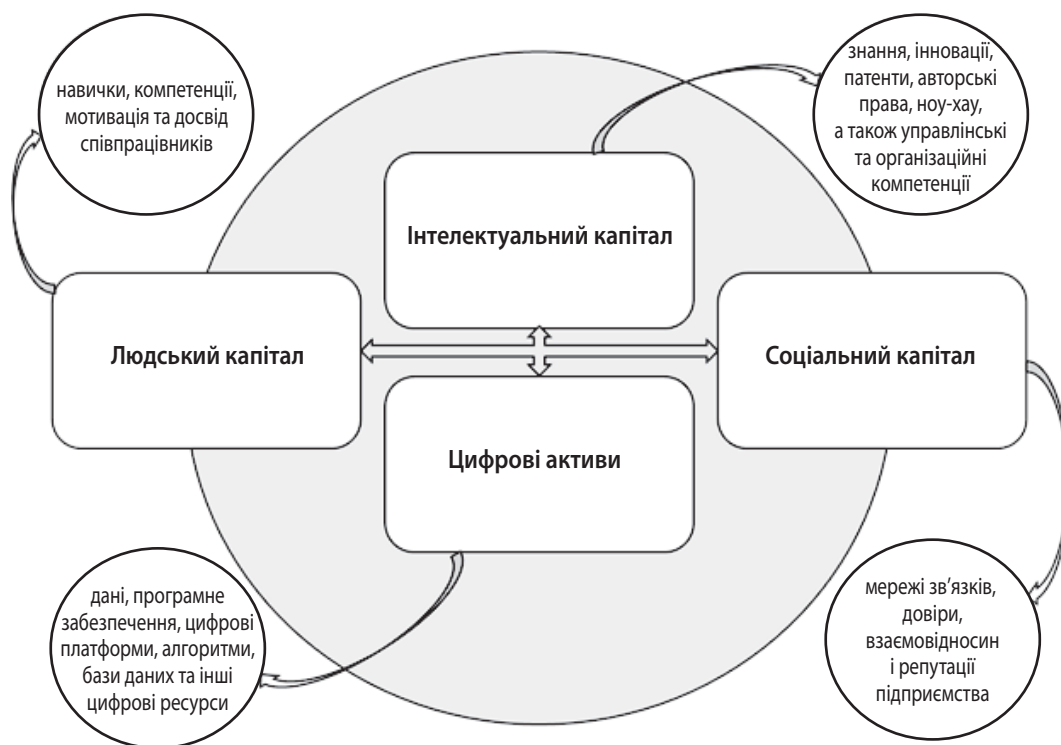
них і високих технологіях, виробничі сектори (робототехніка, фотоніка, мікро- та наноелектроніка). Крім того, із широким використанням технологічних додатків і настанням цифрової ери інтелектуальний капітал має значний вплив на економічне зростання та соціальний розвиток, що все більше базується на знаннях та інноваціях [6, с. 101].

По-перше, розуміння сутності та видів капіталу дає змогу компаніям ефективніше управляти нематеріальними активами, такими як патенти, бренди, дані та технологічні платформи, що є основними цінностями в цифровій економіці. По-друге, у цифровізованому середовищі капітал уже не обмежується фізичними активами; його значна частина – це дані та знання, які потребують спеціальних підходів до оцінки та управління. Відповідно, розуміння капіталу дозволяє ефективно використовувати ці ресурси для розробки інноваційних продуктів, оптимізації процесів та підвищення ефективності управлінських рішень. «Діяльність сучасного промислового підприємства потребує розробки нових підходів і форм стимулювання його інтелектуалізації в умовах цифровізації. Особливістю сучасної праці є посилення ролі індивідуальних якостей працівників, їх компетенцій на новому рівні розподілу праці, кооперації, цифровізації» [14, с. 95]. Також в умовах цифровізації капітал стає головним фактором стійкого розвитку, оскільки його нематеріальні компоненти (дані, інтелектуальна власність, корпоративна культура) формують основу для довгострокового зростання та адаптивності бізнесу в умовах динамічних змін.

Зрозвитком цифрової економіки сутність капіталу підприємства значно розширилася в теоретичному та практичному аспектах. При цьому сучасний капітал включає не лише традиційні фінансові та матеріальні активи, а й нематеріальні ресурси, які відіграють вирішальну роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства. Це нове розуміння капіталу включає такі ключові елементи (рис. 1):

1. *Інтелектуальний капітал*, який охоплює знання, інновації, патенти, авторські права, ноу-хау, а також управлінські та організаційні компетенції.

Інтелектуальний капітал є фундаментом сучасного підприємства, оскільки дозволяє створювати унікальні продукти та послуги, які мають високу додану вартість. У цифровій економіці інтелектуальний капітал виступає двигуном інновацій та дозволяє підприємствам зберігати конкурентну перевагу, використовуючи знання та технології.

Рис. 1. Інтеграція людського, інтелектуального, соціального капіталу та цифрових активів як складових цифровізаційного підходу до розвитку підприємства

2. *Людський капітал*, що включає навички, компетенції, мотивацію та досвід співпрацівників. Людський капітал є основою для ефективного використання нових технологій та розвитку інноваційних продуктів і послуг.

У цифрову епоху, коли технології стрімко змінюються, співпрацівники, які здатні адаптуватися до нових умов, стають найважливішим активом підприємства. Підприємства, які інвестують у навчання і розвиток своїх працівників, можуть швидше впроваджувати нові технології та поліпшувати свої бізнес-процеси. «Під тиском конкуренції провідні компанії світу прагнуть залучити найбільш кваліфікованих спеціалістів і суттєво посилюють вартість специфічного людського капіталу. А це стає вагомим фактором збільшення розриву між попитом і пропозицією на ринку праці, приводить до зростання вимог до інтелектуальних здібностей молодих спеціалістів і працівників, посилює динаміку міжнародного індексу людського капіталу. Саме тому стає важливим розуміння факторів зміни якісних і кількісних характеристик людського капіталу, основних тенденцій його використання в економіці знань» [8, с. 116].

3. *Соціальний капітал*, який складається з мереж зв'язків, довіри, взаємовідносин і репутації підприємства.

Соціальний капітал реалізується здебільшого в умовах глобалізації та цифрових комунікацій,

оскільки він дозволяє підприємствам ефективно співпрацювати з партнерами, клієнтами та іншими стейкхолдерами. У цифровій економіці, де взаємодія між компаніями та їх оточенням відбувається в режимі реального часу, наявність розгалуженої мережі зв'язків та високий рівень довіри стають важливими конкурентними перевагами.

4. *Цифрові активи* охоплюють дані, програмне забезпечення, цифрові платформи, алгоритми, бази даних та інші цифрові ресурси.

Дані стали новим видом капіталу, який дозволяє підприємствам приймати більш інформовані рішення, оптимізувати свої процеси та надавати клієнтам персоналізовані послуги. У сучасних умовах дані стають основою для розробки нових продуктів, підвищення ефективності бізнесу та поліпшення взаємодії з клієнтами.

Цифрова економіка значно змінює підходи до управління капіталом підприємства. Поява нових технологій та нематеріальних активів змушує підприємства переосмислювати свої стратегії управління капіталом, що приводить до кількох ключових змін.

Підприємства все більше орієнтуються на інвестування в людський капітал, включно з навчанням співпрацівників та створенням умов для розвитку інновацій і збільшення частки інтелектуального та людського капіталу у своїй структурі. Такі

інвестиції дозволяють підприємствам бути більш адаптивними та швидше реагувати на зміни ринку. «Розвиток інтелектуального капіталу є ключовим чинником підвищення ефективності виробничих процесів, інноваційності та здатності підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Стратегії розвитку інтелектуального капіталу включають кілька важливих аспектів. Одним з них є інвестиції у навчання та розвиток персоналу, які допомагають підвищити кваліфікацію працівників та їхню здатність впроваджувати інновації. Підприємства, що активно інвестують у розвиток своїх працівників, забезпечують собі конкурентні переваги на ринку завдяки висококваліфікованому та мотивованому персоналу» [1]. Це пов'язано з тим, що люди стали ключовими носіями знань і компетенцій, які необхідні для використання нових технологій та розробки інноваційних продуктів і послуг.

Сучасні підприємства активно використовують цифрові активи, такі як дані, програмне забезпечення та платформи, для оптимізації процесів, підвищення ефективності та зниження витрат. «Цифрові технології спочатку розглядалися з точки зору підвищення ефективності вже існуючих бізнес-процесів за рахунок підвищення якості продукції, зниження собівартості, скорочення часу виробництва, оптимізації логістичних ланцюгів. Завдяки приєднанню до цифрових систем підвищується раціональність та ефективність використання ресурсів, виробництва та реалізації продукції та послуг, відкриваються нові можливості та формуються нові цінності на ринку» [15, с. 13]. Наприклад, великі дані можуть використовуватися для аналізу поведінки клієнтів, що дозволяє підприємствам розробляти більш таргетовані маркетингові стратегії та поліпшувати обслуговування клієнтів. Крім того, автоматизація бізнес-процесів

за допомогою цифрових технологій сприяє підвищенню продуктивності та зменшенню операційних витрат. «На практиці підприємство може впроваджувати і змішану стратегію, яка проявляється в комбінуванні вищенаведених видів диверсифікації, кожний з яких має певний набір переваг і ризиків. Але, в будь-якому випадку, в основі визначення оптимальних варіантів диверсифікації в межах впроваджуваної стратегії розвитку підприємства та стратегічних орієнтирів управління лежить оцінка прибутковості та ризику конкретного обраного напрямку, врахування стадії життєвого циклу підприємства та його ресурсів» [10, с. 488].

Цифрова економіка сприяє створенню синергії між різними видами капіталу – людським, інтелектуальним, соціальним і цифровим. Наприклад, дані, зібрані в результаті діяльності підприємства, можуть бути використані для розробки нових продуктів (інтелектуальний капітал), тоді як співпрацівники (людський капітал) можуть застосовувати ці дані для оптимізації виробничих процесів. Така інтеграція різних видів капіталу дозволяє підприємствам досягати стратегічних цілей, знижувати витрати, підвищувати ефективність і зміцнювати свою позицію на ринку (рис. 2).

Своєю чергою, конкурентоспроможність є стратегічною метою, до якої прагне кожне підприємство, оскільки саме вона забезпечує успіх на ринку, конкурентне зростання та ефективне використання ресурсів, визначає довгострокову життєздатність та успіх підприємства в умовах сучасного ринку, управління всіма видами капіталу. Здатність досягати конкурентних переваг безпосередньо залежить від того, як підприємство використовує свої ресурси, включно з інтелектуальним, людським, фінансовим капіталом і цифровими активами.

Рис. 2. Ключові елементи та ефекти цифровізації капіталу в умовах адаптивного розвитку

ВИСНОВКИ

Сучасний підхід до розуміння капіталу підприємства виходить за межі традиційного фінансового трактування, включаючи такі компоненти, як інтелектуальний, людський, соціальний капітал і цифрові активи. У сучасній українській економіці, яка характеризується складними викликами та трансформаціями, ця багатомірність капіталу є особливо актуальною. У контексті цифрової економіки саме ці нематеріальні активи стають основою для досягнення конкурентних переваг, забезпечення стабільного розвитку та адаптації до швидко змінюваних ринкових умов.

Важливо, що впровадження цифрових технологій значно змінює структуру капіталу, доповнюючи його даними, програмним забезпеченням і цифровими платформами. Це відкриває нові можливості для оптимізації бізнес-процесів, підвищення ефективності та поліпшення взаємодії з клієнтами. Проте для ефективного використання цифрових активів підприємствам необхідно інвестувати в розвиток людського капіталу, особливо в навчання та перепідготовку співпрацівників для володіння сучасними технологіями.

Крім того, цифрова економіка ставить перед підприємствами завдання інтеграції різних видів капіталу для створення синергетичного ефекту. Взаємодія інтелектуального, людського, соціального капіталу та цифрових активів дозволяє підприємствам досягати стратегічних цілей, знижувати витрати та забезпечувати стійке зростання навіть у несприятливих економічних умовах. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ареф'єва О. В., Залізнюк В. П., Ареф'єв С. О., Андрієнко М. М. Економічна адаптація інтелектуального капіталу підприємств при удосконаленні компетенцій фахових груп: мотиваційно-інжиниринговий аспект. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Економіка»*. 2024. Вип. 19. DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-19\(38\)-08](https://doi.org/10.33296/2707-0654-19(38)-08)
2. Ареф'єва О. В., Коваленко Н. В., Андрієнко М. М. Інтелектуальний потенціал як основний чинник інноваційного розвитку підприємства. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2023. Вип. 1. С. 157–163. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/81.157>
3. Ареф'єва О. В., Мягих І. М., Коваленко Н. Ю. та ін. Механізм управління процесом забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах інформатизації економічних процесів. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 1. С. 302–310.
4. Васюткіна Н. В., Смірнова А. С. Формування стратегічних орієнтирів забезпечення економічної безпеки підприємства як засобу підвищення конкурентоспроможності. *Бізнес Інформ*. 2022. № 9. С. 53–59. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-9-53-59>
5. Лепейко Т. І., Зось-Кіор М. В., Федірець О. В. Диджитал-трансформація бізнес-процесів адаптивних підприємств в контексті сталого розвитку та управління змінами. *Agrosvit*. 2024. № 13. С. 4–13. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.13.4>
6. Могилевська О. Ю., Павловський С. А., Ціпоренко С. Ю. Розвиток інтелектуального капіталу в стратегії розвитку міської території. *Київський економічний науковий журнал*. 2024. № 5. С. 101–107. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-5-15>
7. Пілецька С. Т., Ануфрієва М. О. Формування конкурентної стратегії підприємства в умовах економіки знань: теоретичний підхід. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. № 9/2. С. 37–40. DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.9\(2\).7](https://doi.org/10.37634/efp.2022.9(2).7)
8. Прохорова В. В., Мних О. Б., Гузенко І. Ю. Людський капітал підприємства у глобальному просторі економіки знань. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2021. № 2. С. 115–124. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/74.115>
9. Сімкова Т. О., Зозуля І. М. Система забезпечення конкурентоспроможності транспортних підприємств. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 27. С. 217–222. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/27_2019_ukr/35.pdf
10. Хаустова В. Є. Диверсифікація і інтеграція як форми забезпечення стратегічних орієнтирів управління розвитком підприємств. *Бізнес Інформ*. 2020. № 12. С. 482–494. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-482-494>
11. Ареф'єв С. О. Адаптивний моніторинг стратегій формування антикризового потенціалу. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія «Економічні науки»*. 2019. № 1. С. 39–48. DOI: <https://doi.org/10.30857/2413-0117.2019.1.4>
12. Arefiev S., Shevchenko I., Savkiv U. et al. Management of the Global Competitiveness of Companies in the Field of Electronic Commerce in the Conditions of Digitalization. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*. 2023. Vol. 101. No 4. P. 1527–1537. URL: <https://www.jatit.org/volumes/Vol101No4/31Vol101No4.pdf>
13. Brealey R. A., Myers S. C., Allen F. Principles of Corporate Finance. 13th ed. McGraw-Hill Education, 2019. 992 p.
14. Buleev I., Bryukhovetska N., Korytko T. et al. Evaluation of the level of personnel adaptation to enterprises intellectualization in terms of the economy digitalization. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2023. Vol. 45. No. 1. P. 94–104. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2023.10>
15. Kuzior A., Arefiev S., Poberezhna Z. Informatization of innovative technologies for ensuring macroeco-

conomic trends in the conditions of a circular economy. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*. 2023. Vol. 9. Iss. 1. P. 10–20. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.joitmc.2023.01.001>

16. Ocean Tomo Releases Intangible Asset Market Value Study Interim Results for 2020. URL: <https://ocean-tomo.com/media-center-item/ocean-tomo-releases-intangible-asset-market-value-study-interim-results-for-2020/>

17. Piketty T. *Capital in the Twenty-First Century*. Harvard University Press, 2017. 816 p.

18. Romer P. M. Increasing Returns and Long-Run Growth. *The Journal of Political Economy*. 1986. Vol. 94. No. 5. P. 1002–1037. URL: <https://extranet.parisschoolofeconomics.eu/docs/darcillon-thibault/paul-romer-increasing-returns-and-long-run-growth.pdf>

19. Solow R. M. Technical Change and the Aggregate Production Function. *The Review of Economics and Statistics*. 1957. Vol. 39. No. 3. P. 312–320. URL: <http://www.piketty.pse.ens.fr/files/Solow1957.pdf>

20. Vlasenko T., Havrylchenko O., Lypovyi D. Transformation of organisational culture in the context of business digitalisation. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. Vol. 9. No. 4. P. 79–87. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-4-79-87>

REFERENCES

- Arefiev, S. et al. "Management of the Global Competitiveness of Companies in the Field of Electronic Commerce in the Conditions of Digitalization". *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*, vol. 101, no. 4 (2023): 1527-1537. <https://www.jatit.org/volumes/Vol101No4/31Vol101No4.pdf>
- Arefiev, S. O. "Adaptyvnyi monitorynh stratehii formuvannya antykrizovoho potentsialu" [Adaptive Monitoring of Strategies for Building Anti-Crisis Potential]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnologii ta dyzainu. Seriya «Ekonomichni nauky»*, no. 1 (2019): 39-48. DOI: <https://doi.org/10.30857/2413-0117.2019.1.4>
- Arefieva, O. V. et al. "Ekonomichna adaptatsiia intelektualnoho kapitalu pidpriemstv pry udoskonalenni kompetensii fakhovykh hrup: motyvatsiino-inzhynirnyhovy aspekt" [Economic Adaptation of Intellectual Capital of Enterprises in the Process of Competence Improvement of Professional Groups: Motivational and Engineering Aspect]. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Seriya «Ekonomika»*, no. 19 (2024). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-19\(38\)-08](https://doi.org/10.33296/2707-0654-19(38)-08)
- Arefieva, O. V. et al. "Mekhanizm upravlinnia protsesom zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva v umovakh informatyzatsii ekonomichnykh protsesiv" [The Mechanism of Managing the Process of Ensuring the Competitiveness of the Enterprise in the Conditions of Informatization of Economic Processes]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*, no. 1 (2021): 302-310.
- Arefieva, O. V., Kovalenko, N. V., and Andriienko, M. M. "Intelektualnyi potentsial yak osnovnyi chynnyk inovatsiinoho rozvytku pidpriemstva" [Intellectual Potential as the Main Factor of Innovative Development of an Enterprise]. *Ekonomichni visnyk Dniprovskoi politekhniki*, no. 1 (2023): 157-163. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/81.157>
- Brealey, R. A., Myers, S. C., and Allen, F. *Principles of Corporate Finance*. McGraw-Hill Education, 2019.
- Buleev, I. "Evaluation of the level of personnel adaptation to enterprises intellectualization in terms of the economy digitalization". *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 45, no. 1 (2023): 94-104. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2023.10>
- Khaustova, V. Ye. "Dyversyfikatsiia i intehratsiia yak formy zabezpechennia stratehichnykh oriientyriv upravlinnia rozvytkom pidpriemstv" [Diversification and Integration as the Forms of Ensuring Strategic Guidelines for the Enterprise Development Management]. *Biznes Inform*, no. 12 (2020): 482-494. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-482-494>
- Kuzior, A., Arefiev, S., and Poberezhna, Z. "Informatization of innovative technologies for ensuring macroeconomic trends in the conditions of a circular economy". *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, vol. 9, no. 1 (2023): 10-20. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.joitmc.2023.01.001>
- Lepeiko, T. I., Zos-Kior, M. V., and Fedirets, O. V. "Dyzhytal-transformatsiia biznes-protsesiv adaptivnykh pidpriemstv v konteksti staloho rozvytku ta upravlinnia zminamy" [Digital Transformation of Business Processes of Adaptive Enterprises in the Context of Sustainable Development and Change Management]. *Ahrosvit*, no. 13 (2024): 4-13. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.13.4>
- Mohylevska, O. Yu., Pavlovskiy, S. A., and Tsioporenko, S. Yu. "Rozvytok intelektualnoho kapitalu v stratehii rozvytku miskoi terytorii" [Development of Intellectual Capital in the Urban Territory Development Strategy]. *Kyivskiy ekonomichni naukovy zhurnal*, no. 5 (2024): 101-107. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-5-15>
- "Ocean Tomo Releases Intangible Asset Market Value Study Interim Results for 2020". <https://ocean-tomo.com/media-center-item/ocean-tomo-releases-intangible-asset-market-value-study-interim-results-for-2020/>
- Piketty, T. *Capital in the Twenty-First Century*. Harvard University Press, 2017.
- Piletska, S. T., and Anufrieva, M. O. "Formuvannya konkurentnoi stratehii pidpriemstva v umovakh ekonomiky znan: teoretychnyi pidkhid" [Formation of the Competitive Strategy of the Enterprise in Conditions of the Knowledge Economy: Theoretical Approach]. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 9/2 (2022): 37-40. DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.9\(2\).7](https://doi.org/10.37634/efp.2022.9(2).7)

- Prokhorova, V. V., Mnykh, O. B., and Huzenko, I. Yu. "Liudskyi kapital pidpriemstva u hlobalnomu prostori ekonomiky znan" [Human Capital of Enterprise in the Global Space of Knowledge Economy]. *Ekonomichnyi visnyk Dniprovskoi politekhniki*, no. 2 (2021): 115-124.
DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/74.115>
- Romer, P. M. "Increasing Returns and Long-Run Growth". *The Journal of Political Economy*, vol. 94, no. 5 (1986): 1002-1037. <https://extranet.parisschoolofeconomics.eu/docs/darcillon-thibault/paul-romer-increasing-returns-and-long-run-growth.pdf>
- Simkova, T. O., and Zozulia, I. M. "Systema zabezpechenia konkurentospromozhnosti transportnykh pidpriemstv" [Competitiveness Providing System of Transport Enterprises]. *Infrastruktura rynku*, iss. 27 (2019): 217-222. http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/27_2019_ukr/35.pdf
- Solow, R. M. "Technical Change and the Aggregate Production Function". *The Review of Economics and Statistics*, vol. 39, no. 3 (1957): 312-320. <http://www.piketty.pse.ens.fr/files/Solow1957.pdf>
- Vasiutkina, N. V., and Smirnova, A. S. "Formuvannia stratehichnykh oriientyriv zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva yak zasobu pidvyshchennia konkurentospromozhnosti" [Formation of Strategic Guidelines for Ensuring the Economic Security of Enterprise as a Means of Increasing Competitiveness]. *Biznes Inform*, no. 9 (2022): 53-59.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-9-53-59>
- Vlasenko, T., Havrylchenko, O., and Lypovyi, D. "Transformation of organisational culture in the context of business digitalisation". *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 9, no. 4 (2023): 79-87.
DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-4-79-87>

Науковий керівник – Андрієнко М. М.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки повітряного транспорту Державного університету «Київський авіаційний інститут»